

PRÁVO NA (PŘÍZNIVÉ) ŽIVOTNÍ PROSTŘEDÍ V KONTEXTU UNIJNÍHO PRÁVA

ONDŘEJ KÁBELA

Právnická fakulta Masarykovy univerzity, Česká republika

Abstract in original language

Právo na (příznivé) životní prostředí představuje jedno ze základních práv jednotlivce zakotvené v různé intenzitě v ústavních zákonech mnoha evropských států. Ochranu životního prostředí si vytkla za jeden z cílů rovněž Evropská unie, přičemž její význam ještě vzrostl v souvislosti s ratifikací Lisabonské smlouvy. Následující příspěvek se proto zabývá vztahem unijního práva, mimo jiné pak nově právě závazné Listiny základních práv Evropské unie, a právě subjektivním právem na příznivé životní prostředí.

Key words in original language

Životní prostředí; základní právo; Lisabonská smlouva; Listina základních práv Evropské unie.

Abstract

Right to a (favorable) environment represents one of the fundamental rights of an individual set in a different intensity in constitutional laws of many European countries. The European Union defined the environmental protection as one of its goals, the importance of which even increased in connection with the ratification of the Treaty of Lisbon. This paper therefore deals with the relationship between the law of the European Union, e.g. the Charter of the Fundamental Rights of the European Union - newly legally binding, and the subjective right to a favorable environment.

Key words

Environment; fundamental right; Lisbon Treaty; Charter of the Fundamental Rights of the European Union.

1. ÚVOD

Evropská unie se již neprofiluje pouze jako seskupení evropských států k podpoře jejich vzájemné hospodářské spolupráce, jak tomu bylo na počátku tohoto integračního procesu. Důkazem tohoto postupného trendu, jehož cílem je zahrnout do oblasti vzájemné spolupráce členských států i oblasti, které s hospodářskou integrací možná na první pohled nemají zase tolik

společného, přesto s ní úzce souvisí, budiž podpora vzdělávání či snaha o zvyšování kvality životního prostředí.¹

Ačkoliv právě zvyšování kvality životního prostředí, resp. jeho ochrana představuje jeden z prioritních cílů, které si Evropská unie vytkla, zůstává otázkou, nakolik tato snah představuje účinný nástroj k podpoře kvalitních životních podmínek osob pobývajících v členských státech Evropské unie, nebo naopak pouze určitou politickou proklamaci bez aspirace na reálné uskutečnění z důvodu chybějících závazných, resp. v první řadě fakticky vynutitelných právních nástrojů.

Pro podporu prvně uvedené možnosti svědčí zejména zakotvení ustanovení týkajících se kvality životního prostředí přímo do textu Smlouvy o Evropské Unii (SEU) resp. Smlouvy o fungování Evropské unie (SFEU). Zásadní význam lze v této souvislosti přisoudit zejména čl. 11 SFEU, dle kterého *"požadavky na ochranu životního prostředí musí být zahrnuty do vymezení a provádění politik a činností Unie, zejména s ohledem na podporu udržitelného rozvoje."* Vedle tohoto ustanovení nelze nezmínit i samotnou smluvní úpravu inkorporovanou do SFEU v podobě čl. 191 an., zabývající se politikou životního prostředí v rámci Evropské unie jako takovou. Jejím hlavním cílem je vedle již zmíněného zlepšování kvality životního prostředí rovněž snaha o jeho zachování a ochranu. Přijetím Lisabonské smlouvy se pole působnosti Evropské unie v oblasti ochrany životního prostředí rozšířilo rovněž o boj s klimatickými změnami.

V souvislosti s Lisabonskou smlouvou je potřeba rovněž zmínit Listinu základních práv Evropské unie (LZPEU), které byla na rozdíl od dosavadního stavu přisouzena stejná právní síla jako zakladatelským smlouvám,² a to s ohledem na skutečnost, že rovněž LZPEU ochranu životního prostředí přímo zmiňuje. Činí tak ve své hlavě IV. (solidarita), čl. 37, dle kterého *"vysoká úroveň ochrany životního prostředí a zvyšování jeho kvality musí být začleněny do politik Unie a zajištěny v souladu se zásadou udržitelného rozvoje."*

Pro druhý z uvedených úhlů pohledu, tedy že ochrana životního prostředí v rámci unijního práva nedosahuje takové úrovně, jakou by bylo možné s ohledem na existující pravomoci, kterými zejména orgány Evropské unie v této oblasti disponují, při jejich efektivním využití dosáhnout, a tedy že předmětná ustanovení představují fakticky jen jakousi formu politické proklamace, svědčí mimo jiné fakt, že ačkoliv ochraně životního prostředí je věnována v rámci Evropské unie značná pozornost, je jeho naplňování

¹ Srovnej body 3 a 9 preambule Smlouvy o fungování Evropské unie (SFEU) společně s čl. 145 a čl. 6 odst. 2 písm. e) ves pojení s čl. 11 a 191 an. SFEU a dále bod 9 preambule či čl. 3 odst. 3 a čl. 21 Smlouvy o Evropské unii (SEU).

² Čl. 6 odst. 1 SEU.

ponecháno v první řadě samotným členským státům, přičemž tomu, komu je primárně určena, tedy především jednotlivcům, nebylo přinejmenším před vstupem Lisabonské smlouvy v platnost umožněno se svého práva na (příznivé) životní prostředí před orgány Evropské unie domáhat přímo.

Následující příspěvek si proto klade zejména za cíl analyzovat, zda se s přijetím Lisabonské smlouvy podařilo výše uvedený nedostatek odstranit, resp., zda postavení jednotlivce v dané oblasti doznalo nějakých významnějších změn.

2. Z HISTORIE OCHRANY ŽIVOTNÍHO PROSTŘEDÍ

Jak již bylo uvedeno v úvodu, nepředstavovalo životní prostředí oblast, které by byla v počátcích integrace evropských států věnována zvlášť významná pozornost. Tento fakt ostatně dokládá i skutečnost, že na rozdíl od stávající právní úpravy obsažené v zakladatelských dokumentech Evropské unie neobsahovaly tehdejší smlouvy žádné výslovné zmocnění k vydávání prováděcích předpisů ve formě sekundárních právních aktů³. Změnu přineslo až přijetí Jednotného evropského aktu (JEA) v roce 1986, kterým byla Smlouva o založení evropského hospodářského společenství doplněna o hlavu VII nově definující činnost orgánů společenství právě v oblasti životního prostředí. Tyto byly pro příště oprávněny činit kroky vztahující se k životnímu prostředí v míře, v jaké může být stanovených cílů dosaženo lépe na úrovni společenství než na úrovni jednotlivých členských států.⁴

Zakotvení ochrany životního prostředí přijetím JEA přímo do zakládajících smluv, a tedy do primárního práva, fakticky znamenalo potvrzení již beztak existujícího postoje členských států k ochraně životního prostředí⁵, jakož i postoje Evropského soudního dvora (ESD), který v roce 1985 potvrdil, že "*ochrana životního prostředí představuje cíl, jehož dosažení je v obecném zájmu.*"⁶ Význam životního prostředí na unijní úrovni poté podtrhla

³ Dokumenty zabývající se problematikou ochrany životního prostředí byly vydávány na základě čl. 308, resp. 235 Smlouvy o založení evropského (hospodářského) společenství.

⁴ Čl. 25 JEA, resp. čl. 130 R odst. 4 Smlouvy o založení Evropského hospodářského společenství, dostupné na <http://www.euroskop.cz/gallery/2/763-jea.pdf> [naposledy navštíveno dne 20.11.2010]. Po přijetí tzv. Maastrichtské smlouvy z roku 1992 se tento princip známý též jako princip subsidiarity stal obecně platný pro celé unijní právo. Viz čl. 5 Smlouvy o Evropské unii, konsolidované znění zveřejněno v Úředním věstníku EU ze dne 09.05.2008, C 115, s. 13 an.

⁵ Srovnej např. akční plány pro ochranu životního prostředí, jejichž historie se datuje od 70. let 20. století. Viz Pekárek, M a kol.: *Právo životního prostředí*, I. díl, 2. vydání, Brno: Masarykova univerzita, 2009, s. 49

⁶ ESD, rozsudek ze dne 07.02.1985 ve věci 240/83 (ADBHU), Sbirka rozhodnutí 1985, s. 531, bod 15.

Amsterodamská smlouva z roku 1997 doplňující Smlouvu o Evropské unii přijatou v roce 1992, která do primárního práva vnesla již zmíněný požadavek na respektování ochrany životního prostředí rovněž při provádění ostatních politik a činností Evropské unie.

Ačkoliv ochrana životního prostředí s ohledem na znění zakladatelských smluv Evropské unie a zejména velké množství sekundárních právních aktů⁷ jednoznačně reprezentuje cíl, jehož dosažení je věnováno na úrovni Evropské unie velké úsilí, je tato snaha poněkud zastíněna faktem, že ti, kterým je ochrana životního prostředí primárně určena, tedy osoby pobývající v členských státech Evropské unie, se nemohou svého „*práva na příznivé životního prostředí*“, v případě, že dojde k porušení předmětných ustanovení obsažených v primárním právu, dovolávat přímo u příslušných orgánů Evropské unie, jak je tomu v případě základních svobod Evropské unie. Evropská unie se tak ve svém důsledku ochuzuje o ten nejučinnější systém kontroly dodržování platných předpisů. Neboť kdo jiný by měl mít větší zájem na dodržování nastavených zákonných limitů, než právě osoby, k ochraně jejichž životních podmínek je tato právní úprava určena?

3. LISABONSKÁ SMLOUVA A OCHRANA ŽIVOTNÍHO PROSTŘEDÍ

Ratifikace Lisabonské smlouvy a její vstup v platnost v prosinci 2009 znamenal v historii Evropské unie významný mezník. Nejen, že došlo k jistému⁸ sjednocení dosavadní dvojkolejnosti, kdy vedle sebe existovala na jedné straně Evropská unie, jejíž postavení jakožto subjektu mezinárodního práva bylo i přes její faktickou činnost přinejmenším sporné, a na straně druhé pak Evropské společenství, ale rovněž i k významným změnám uvnitř samotné Evropské unie. Namátkou stačí uvést upevnění demokratizačního prvku integrace prostřednictvím posílení pravomocí jak Evropského parlamentu, tak parlamentů jednotlivých členských států, nebo možnost členského státu z Evropské unie vystoupit.

I přes vcelku široký záběr změn, které s sebou Lisabonská smlouva přinesla, doznala oblast životního prostředí a jeho ochrany jen nepatrných doplnění. Vedle pozměnění legislativního postupu upravujícího postup orgánů EU při přijímání konkrétních opatření k dosažení stanovených cílů se jedná zejména o tyto změny:

⁷ Viz přehled právních předpisů Evropské unie, jejichž předmětem úpravy je životní prostředí a jeho ochrana, dostupný na http://europa.eu/legislation_summaries/environment/index_en.htm [naposledy navštíveno dne 20.11.2010].

⁸ Pro určité zjednodušení zde nebude blíže diskutován vztah Evropské unie a Evropského společenství pro atomovou energii.

- vysoký stupeň ochrany a zlepšení kvality životního prostředí byl explicitně zařazen mezi cíle Evropské unie (čl. 2 odst. 3 SEU) a
- ochrana životního prostředí byla rozšířena o boj s klimatickými změnami (čl. 191 odst. 1 odrážka 4 SFEU).

Uvedený výčet lze ještě pro úplnost doplnit o přijetí zcela nové hlavy XXI SFEU, která upravuje oblast energetiky, přičemž za dílčí cíl, jenž úzce souvisí s ochranou životního prostředí, a který si Evropská unie v této oblasti vytkla, představuje rozvoj nových a obnovitelných zdrojů energie.

V souvislosti s přijetím Lisabonské smlouvy nelze opominout již zmiňovanou LZPEU, konkr. její čl. 37. Tento nově stanovuje, že „*vysoká úroveň ochrany životního prostředí a zvyšování jeho kvality musí být začleněny do politik Unie a zajištěny v souladu se zásadou udržitelného rozvoje.*“ Při bližším srovnání tohoto ustanovení však nelze nedospět k závěru, že jeho znění představuje pouze určitou syntézu již existujících ustanovení zakládajících smluv, jmenovitě čl. 2 odst. 3 SEU, podle kterého Evropská unie usiluje o „*udržitelný rozvoj [...], založený na [...] vysokém stupni ochrany a zlepšování kvality životního prostředí*“ a čl. 11 SFEU, na základě něhož „*požadavky na ochranu životního prostředí musí být zahrnuty do vymezení a provádění politik a činností Unie, zejména s ohledem na podporu udržitelného rozvoje.*“ Ve svém důsledku tak ani přijetí a zejména právní závaznost LZPEU neznamená pro oblast životního prostředí žádný zlomový moment. Tento fakt navíc podtrhuje samotná SEU, neboť dle jejího čl. 6 odst. 1 LZPEU „*nijak nerozšiřuje pravomoci Unie vymezené ve Smlouvách.*“ S ohledem na tuto skutečnost tak nelze než dospět k závěru, že ani takový přelomový dokument v historii Evropské unie, jakým Lisabonská smlouva bezesporu je, nepřinesl dílčími úpravami primárních předpisů v oblasti životního prostředí, konkr. v postavení a právech jednotlivců, žádný významný posun směřující k zajištění optimalizace kontrolního mechanismu.

Nicméně, jak již bylo nastíněno na jiném místě tohoto příspěvku, představovalo přijetí Lisabonské smlouvy významné změny v mnoha oblastech Evropské unie. Jednou z těchto oblastí byla i ochrana základních práv, o kterých se zmiňuje čl. 6 SEU. Tento byl Lisabonskou smlouvou významně modifikován, a to zejména ve snaze zajisti v Evropě jednotný standard ochrany těchto základních práv, která je jednoznačným způsobem deklarována odhodláním Evropské unie přistoupit k Evropské úmluvě o ochraně základních práv a svobod (EÚOZPS)⁹ přijatých na půdě Rady

⁹ Přistoupení Evropské unie k EÚOZPS bylo dlouhou dobu blokováno ze strany Ruska, které ratifikovalo 14. dodatkový protokol, který pozměňoval čl. 59 EÚOZPS tak, aby k ní mohla Evropská unie přistoupit, až v únoru 2010. Protokol tak nabyl účinnosti k 1. červnu 2010.

Evropy v roce 1953, ztělesňující „nejstarší smluvní úpravu svého druhu zaměřující se na regionální ochranu lidských práv“.¹⁰ Pro ochranu základních práv v rámci Evropské unie hrají vedle EÚOZPS rozhodující roli i ústavní předpisy jednotlivých členských států, neboť pouze ta základní práva, která jsou obsažena v EÚOZPS a zároveň vyplývají z ústavních tradic členských států,¹¹ tvoří obecné právní zásady, na nichž je Evropská unie založena a jichž je tedy zákonitě i garantem.

Pro jednotlivce má tato skutečnost za následek, že v případě (hrozícího) zásahu do těch základních práv, která splňují výše uvedené předpoklady, je možné se dovolávat jejich ochrany i v rámci samotné Evropské unie.

V diskutovaném případě tak vyvstává otázka, zda se jednatel nemůže svého práva na příznivé životní podmínky, resp. jeho ochrany dovolat s odkazem na příp. existenci práva na příznivé životní prostředí jakožto základního práva? Tato cesta by však byla průchozí pouze tehdy, jestliže by takové právo splňovalo právě ony zmiňované předpoklady, tedy:

- bylo by zaručeno EÚOZPS a
- vyplývalo z ústavních tradic členských států.

Odpověď na výše uvedenou otázku se pokusí nastínit následující část tohoto příspěvku.

4. EVROPSKÁ UNIE A OCHRANA ZÁKLADNÍCH PRÁV

Před samotným rozбором předpokladů, jejichž splnění je podmínkou pro uznání práva za právo základní, kterému je v rámci Evropské unie poskytována ochrana, ve vztahu k právu jedince na životní prostředí, považuje autor za smysluplný krátký exkurz do historie ochrany základních práv na unijní úrovni.¹²

¹⁰ Grabenwarter, Ch.: Europäische Menschenrechtskonvention, 3. vydání, Mnichov: C.H.Beck, 2008, s. 1.

¹¹ EÚOZPS jakož i ústavy členských států jsou tak brány toliko jakožto právně nezávazné prameny poznání práva. Viz ESD, rozsudek ze dne 14.05.1974 ve věci 4/73 (Nold), Sb. 1974, s. 491, bod 13. Blíže Theurer, N.: Das Verhältnis der EG zur Europäischen Menschenrechtskonvention: Eine Analyse des Gutachtens 2/94 des EuGH, 1. vydání, Bern: Stämpfli, 1998, s. 19. Tento stav by se přistoupením Evropské unie k EÚOZPS samozřejmě zásadně změnil.

¹² Srovnej rovněž Černá, D.: Standard lidských práv v Evropě – Srovnání Úmluvy o ochraně lidských práv a základních svobod a Listiny základních práv Evropské unie, Univerzita Karlova v Praze, Právnická fakulta, ediční středisko a nakladatelství Eva Rozkotová-IFEC, 2009, s. 68 an; Blahož, J.: Sjednocující se Evropa a lidská práva, in

V současnosti je ochrana základních práv v rámci Evropské unie výslovně zaručena již zmiňovaným čl. 6 SEU. Dosažení tohoto stavu však předcházela dlouhá cesta, neboť v samotných počátcích této evropské integrace bylo jako jediné základní právo zajištěno zakládajícími smlouvami pouze právo nebýt diskriminován. Tento stav zprvu neprolomil ani jindy tak aktivní ESD, který až do konce 60. let 20. století, konkr. do svého rozhodnutí ve věci Stauder,¹³ neshledal dostatek kompetencí k posouzení otázek souvisejících s ochranou základních práv.¹⁴

Poté, co základní práva byla výše uvedeným rozhodnutím ESD označena za součást obecných zásad unijního práva, kterým je proto nutné zajistit soudní ochranu,¹⁵ ESD upřesnil,¹⁶ jaká z práv požívají statut základních práv ve shora uvedeném smyslu. Není náhodou, že mezi tato práva spadají právě ta, která jsou obsažena v ústavních předpisech členských států či mezinárodních smlouvách na ochranu lidských práv, zejména pak v EÚOZPS.¹⁷ Přijetím Smlouvy o Evropské unii v roce 1992¹⁸ a jejím čl. 6, resp. čl. 46 lit. d), který upravoval postavení ESD, byl tento stav už jen fakticky potvrzen a následně dovršen právě ratifikací Lisabonské smlouvy.

4.1 PRÁVO ŽIVOTNÍHO PROSTŘEDÍ V ÚSTAVNÍCH PŘEDPÍSECH ČLENSKÝCH STÁTŮ

Právo na (příznivé) životní prostředí,¹⁹ které úzce souvisí s právem na život a zdraví,²⁰ je postupem doby a zejména vzájemné interakce nejen mezi

Aplikované právo, č. 1, 2003, s. 9 an., dostupný na www.aplikovanepravo.cz [naposledy navštíveno dne 20.11.2010].

¹³ ESD, rozsudek ze dne 12.11.1969 ve věci 29/69 (Stauder), Sb. 1969, s. 419.

¹⁴ ESD, rozsudek ze dne 04.02.1959 ve věci 1/58 (Stork), Sb. 1958/59, s. 64; ESD, rozsudek ze dne 01.04.1965 ve věci 40/64 (Sgarlata), Sb. 1965, s. 312.

¹⁵ ESD, rozsudek ze dne 12.11.1969 ve věci 29/69 (Stauder), Sb. 1969, s. 419, bod 7.

¹⁶ Viz ESD, rozsudek ze dne 17.12.1970 ve věci 11/70 (Internationale Handelsgesellschaft), Sb. 1970, s. 1125, bod 4; ESD, rozsudek ze dne 14.05.1974 ve věci 4/73 (Nold), Sb. 1974, s. 491, bod 13.

¹⁷ Za zvlášť významnou smlouvu v oblasti ochrany základních práv přitom ESD označil právě EÚOZPS. Viz ESD, rozsudek ze dne 13.12.1979 ve věci (Hauer), Sb. 1979, s. 3727, bod 15; ESD, rozsudek ze dne 15.05.1986 ve věci C-222/84 (Johnston).

¹⁸ Úřední věstník č. C 191 ze dne 29.07.1992, s. 1 an.

¹⁹ Tímto právem se pro účely tohoto příspěvku rozumí „hmotné“ právo, nikoliv právo „procesní“, které představuje možnost jedinců podílet se na přijímání individuálních správních aktů, přístup k informacím či právo dožadovat se ve věcech ochrany životního prostředí přístupu k soudu. Viz Šturma, P., Damohorský, M., Ondřej, J., Zástěrová, J., Smolek, M.: Mezinárodní právo životního prostředí, I. část, ediční středisko a nakladatelství Eva Rozkotová-IFEC: Beroun, 2008, s. 43 an.

evropskými státy s narůstající intenzitou stále více vnímáno jako základní lidské právo.²¹ Této skutečnosti odpovídá rovněž zakotvení právě tohoto práva v různých formách v ústavních dokumentech většiny evropských států.²² Mezi tyto lze zařadit např. Portugalsko, Francii, Maďarsko, Lotyšsko, Slovinsko nebo Českou či Slovenskou republiku. Pouze v případě dvou prvně jmenovaných zemí je však možné se práva na příznivé, příp. důstojné životní prostředí dovolat jako práva chráněného přímo ústavou, resp. ústavními předpisy.²³ V drtivé většině zemí včetně České republiky²⁴ a Slovenska²⁵ je však možné na tohoto práva zaručeného ústavou domáhat pouze v mezích prováděcích předpisů. Možnost dovolávat se určitého práva souvisejícího s právem na příznivé životní prostředí, jak je zaručeno ústavními předpisy, tak závisí na tom, zda a jakým způsobem tyto prováděcí předpisy to či ono právo upraví.

Sama skutečnost, že konkrétní právo, v daném případě právo na příznivé životní prostředí, byť zakotveno v ústavních zákonech států, resp. možnost jedince se tohoto práva dovolávat, závisí na existenci prováděcí zákonné úpravy, dává tušit, že právo na životní prostředí nespadá do skupiny těch

²⁰ Damohorský, M., Müllerová, H.: Ochrana životního prostředí v ústavách zemí Evropské unie. In Klíma, K. Jirásek, J. (eds.): Pocta Jánů Gronskeému. Plzeň: Aleš Čeněk, 2008, s. 375 an.

²¹ Blíže Šturma, P., Damohorský, M., Ondřej, J., Zástěrová, J., Smolek, M.: Mezinárodní právo životního prostředí, I. část, ediční středisko a nakladatelství Eva Rozkotová-IFEC: Beroun, 2008, s. 36; Damohorský, M.: Právo na příznivé životní prostředí jako základní lidské právo, In: Jirásková, V., Vondráček, J.: Právní stát – současnost a budoucnost, Praha: Univerzita Karlova, 2001, s. 65 an..

²² Klokočka, V., Wagnerová, E.: Ústavy států Evropské unie, 1. díl., 2. vydání, 2004, Praha: Linde.

²³ Srovnej čl. 66 odst. 1 portugalské ústavy, dle kterého "*každý má právo na lidsky důstojné, zdravé a ekologicky přiměřené životní prostředí a je povinen o jeho udržení pečovat.*" Viz Klokočka, V., Wagnerová, E.: Ústavy států Evropské unie, 1. díl., 2. vydání, 2004, Linde: Praha, s. 346. V případě Francie je právo na životní prostředí zajištěno Chartou životního prostředí, která je součástí ústavního pořádku. Dokument dostupný na http://campusdurable.univ-fcomte.fr/download/developpement-durable/document/references/a7-charte_environnement.pdf [naposledy navštíveno dne 20.11.2010].

²⁴ Viz čl. 35 odst. 1 ve spojení s čl. 41 Listiny základních práv a svobod. K úpravě práva na životní prostředí v ústavním pořádku České republiky blíže Klíma, K. a kol.: Komentář k Ústavě a Listině, 2. rozšířené vydání, Plzeň: Aleš Čeněk, 2009, s. 1283. Srovnej rovněž Pekárek, M a kol.: Právo životního prostředí, I. díl, 2. vydání, Brno: Masarykova univerzita, 2009, s. 37 an.

²⁵ Viz čl. 44 a 45 ve spojení s čl. 51 Ústavy Slovenské republiky. Blíže Košičiarová, S. a kol.: Právo životného prostredia, 2. zmenené a rozšírené vydanie, Plzeň: Aleš Čeněk, 2009, s. 51 an.

práv, které lze charakterizovat jako práva základní, tj. práva, jejichž význam je pro demokratické státy tak zásadní, že umožňují jednotlivcům dovolávat se ochrany těchto práv přímo s odkazem na ústavní pořádek, bez ohledu na (ne)existenci prováděcích norem. Mezi taková práva řadíme např. právo na život, osobní svobodu, lidskou důstojnost atd. Jedná se o tzv. práva první generace, kterými jsou obecně nazývána práva občanská a politická. Tato práva byla doplněna o práva z hospodářské, sociální a kulturní oblasti, pro která se vžil souborné označení "práva druhé generace".²⁶ Ani v jedné z těchto skupin práv však právo na příznivé životní prostředí nefiguruje, resp. je zmíněno jen nepřímo.²⁷ Je to dáno zejména tím, že potřeba zajistit příznivé životní prostředí v širším slova smyslu vyvstala až v souvislosti s hospodářským rozvojem jednotlivých států a jejich snahou o udržení příznivých pracovních podmínek. Právo na příznivé životní prostředí tak, společně např. s právem na ochranu spotřebitele, označujeme jako právo tzv. třetí generace.²⁸

Jak z výše uvedeného vyplývá, jedná se v případě práva na životní prostředí o relativně novodobé základní lidské právo,²⁹ které, co se historie jeho geneze a nepřímo tak i významu, který mu je přikládán, týče, se nemůže s občanskými či politickými právy srovnávat. Již s ohledem na tento fakt by bylo zařazení práva na příznivé životní prostředí mezi „tradiční“ práva, jak je má na mysli čl. 6 SEU, za současného stavu jen stěží obhajitelné. Právo na životní prostředí tak nespadá mezi základní práva tvořící obecné právní zásady, na nichž je Evropská unie založena a k jejichž ochraně se zavázala. Jedinec se tak nemůže tohoto práva dovolávat vůči orgánům Evropské unie přímo.

4.2 EÚOZPS A OCHRANA ŽIVOTNÍHO PROSTŘEDÍ

I když v podstatě již jen pro doplnění, neboť jak předchozí kapitola dokládá, není jedna z kumulativních podmínek stanovených čl. 6 odst. 3 SEU splněna, a tudíž není možné právo na ochranu (příznivého) prostředí zahrnout mezi chráněná základní práva, je s ohledem na úplnost žádoucí zmínit rovněž vztah životního prostředí a EÚOZPS.

²⁶ Srovnej Mezinárodní pakt o občanských a politických právech a Mezinárodní pakt o hospodářských, sociálních a kulturních právech z roku 1966, dokumenty dostupné na <http://www.osn.cz/dokumenty-osn/soubory/mezinar.pakt-obc.a.polit.prava.pdf> resp. <http://www.osn.cz/dokumenty-osn/soubory/mezinarodni-pakt-o-hospodarskych-socialnich-a-kulturnich-pravech.pdf> [naposledy navštíveno dne 20.11.2010].

²⁷ Viz čl. 12 Mezinárodního paktu o hospodářských, sociálních a kulturních právech.

²⁸ Srovnej Černá, D.: Standard lidských práv v Evropě – srovnání Evropské úmluvy a Charty základních práv Evropské unie, in: Právník, č. 4, 2008, s. 371 an.

²⁹ Právo na příznivé životní prostředí jakožto základní lidské právo uznala až Stockholmská deklarace z roku 1972 přijatá na půdě OSN.

Samotná EÚOZPS právo na životní prostředí ve svém textu přímo nezmiňuje. Mohlo by se tedy zdát, že jeho ochrana je apriori vyloučena. Tento závěr by však nebyl zcela přesný, jak ostatně dokládá i rozhodovací praxe Evropského soudu pro lidská práva (ESLP).³⁰ Tento totiž v několika svých rozhodnutích³¹ přiznal za určitých okolností, byť nepřímo, ochranu i tomuto právu s tím, že "Úmluva nepřiznává výslovně právo na klidné a zdravé životní prostředí, ale [...] čl. 8 může zahrnout právo být chráněn před závažnými zásahy do životního prostředí, neboť takové zásahy mohou narušit klidný život člověka, bránit mu v pokojném užívání jeho obydlí a poškodit tak jeho soukromý a rodinný život."³² Jak z citovaného rozsudku ESLP vyplývá, je možné poskytnout v rámci EÚOZPS jednotlivci ochranu práva na příznivé životní prostředí jen tehdy, je-li zároveň porušeno i právo výslovně chráněné EÚOZPS. Mezi nejčastěji takto dotčená práva patří právo na respektování soukromého a rodinného života a obydlí (čl. 8 EÚOZPS) či právo vlastnit majetek (čl. 1 Dodatkového protokolu č. 1 k EÚOZPS). Pro posouzení konkrétního případu však bude rozhodující zejména intenzita zásahu a jeho dopad do sféry chráněného práva.³³

5. ZÁVĚR

Ochrana životního prostředí na unijní úrovni představuje jeden z významných cílů, které si Evropská unie stanovila. Tomu odpovídá i její poměrně vysoká legislativní aktivita v této oblasti. I přes tyto skutečnosti však za současného stavu integrace členských států není jednotlivci přiznána možnost domáhat se toho svého práva na příznivé životní prostředí přímo u příslušných orgánů Evropské unie, a to i přes to, že toto právo je součástí mnoha ústavních zákonů evropských států. Důvodem je skutečnost, že právo na ochranu příznivého životního prostředí nenaplnuje požadavky kladené na "základní" práva, jak je uvádí čl. 6 odst. 3 SEU. S ohledem na plánované přistoupení Evropské unie k EÚOZPS a dosavadní praxi ESLP však není vyloučeno, že se do budoucna tento stav změní.

Literature:

- Blahož, J.: Sjednocující se Evropa a lidská práva, in Aplikované právo, č. 1, 2003 [www.aplikovanepраво.cz]

³⁰ Srovnej Blahož, J.: Sjednocující se Evropa a lidská práva, in Aplikované právo, č. 1, 2003, s. 9. Dostupné na www.aplikovanepраво.cz [naposledy navštíveno dne 20.11.2010].

³¹ Asi nejznámější z nich s ohledem na jeho průlomový charakter představuje rozsudek ve věci Lopez Ostra vs. Španělsko z roku 1994, č. 303-C.

³² Rozsudek Hatton at al. vs. Spojené království z 9. července 2003, § 96.

³³ Blíže Repík., B.: Chrání Evropská úmluva o lidských právech právo na životní prostředí?, in: Bulletin advokacie, č. 7/8 a 9, 2005, s. 20 an, resp. 65 an.

- Černá, D.: Standard lidských práv v Evropě – srovnání Evropské úmluvy a Charty základních práv Evropské unie, in: Právník, č. 4, 2008, s. 379, ISSN 0231-6625.
- Černá, D.: Standard lidských práv v Evropě – Srovnání Úmluvy o ochraně lidských práv a základních svobod a Listiny základních práv Evropské unie, Univerzita Karlova v Praze, Právnická fakulta, ediční středisko a nakladatelství Eva Rozkotová-IFEC, 2009, s. 161, ISBN 978-80-87146-21-7.
- Damohorský, M.: Právo na příznivé životní prostředí jako základní lidské právo, In: Jirásková, V., Vondráček, J.: Právní stát – současnost a budoucnost, Praha: Univerzita Karlova, 2001, s. 171, ISBN 80-85889-38-2.
- Damohorský, M., Müllerová, H.: Ochrana životního prostředí v ústavách zemí Evropské unie. In Klíma, K. Jirásek, J. (eds.): Pocta Jánů Gronskeému. Plzeň: Aleš Čeněk, 2008, s. 614, ISBN 978-80-7380-094-9.
- Grabenwarter, Ch.: Europäische Menschenrechtskonvention, 3. vydání, Mnichov: C.H.Beck, 2008, s. 451, ISBN 978-3-406-56784-1.
- Klíma, K. a kol.: Komentář k Ústavě a Listině, 2. rozšířené vydání, Plzeň: Aleš Čeněk, 2009, s. 1441, ISBN 978-80-7380-140-3.
- Klokočka, V., Wagnerová, E.: Ústavy států Evropské unie, 1. díl., 2. vydání, 2004, Praha: Linde, s. 795, ISBN 80-7201-466-8.
- Košičiarová, S. a kol.: Právo životného prostredia, 2. zmenené a rozšírené vydanie, Aleš Čeněk: Plzeň, 2009, s. 680, ISBN 978-80-7380-143-4.
- Pekárek, M a kol.: Právo životního prostředí, I. díl, 2. vydání, Brno: Masarykova univerzita, 2009, s. 324, ISBN 978-80-210-4926-0.
- Repík., B.: Chrání Evropská úmluva o lidských právech právo na životní prostředí?, in: Bulletin advokacie, č. 7/8 a 9, 2005, ISSN 1210-6348.
- Šturma, P., Damohorský, M., Ondřej, J., Zástěrová, J., Smolek, M.: Mezinárodní právo životního prostředí, I. část, ediční středisko a

Dny práva – 2010 – Days of Law, 1. ed. Brno : Masaryk University, 2010
<http://www.law.muni.cz/content/cs/proceedings/>

nakladatelství Eva Rozkotová-IFEC: Beroun, 2008, s. 194, ISBN 80-903409-2-X.

- Theurer, N.: Das Verhältnis der EG zur Europäischen Menschenrechtskonvention: Eine Analyse des Gutachtens 2/94 des EuGH, 1. vydání, Bern: Stämpfli, 1998, s. 71, ISBN 3-7272-1716-2.

Contact – email

ondrej.kabela@seznam.cz